

۱۸۳۶

۲۵

دانشگاه تهران
دانشکده علوم تربیتی
گروه کتابداری

پایان نامه دوره فوق لیسانس

موضوع :

کتابدار مرجع و نقش او در کتابخانه های دانشگاهی ایران

استاد راهنما :

سرکار خانم دکتر زهرا شادمان

از :

گیتی آریسن

سال تحصیلی : ۲۵۲۴ - ۲۵۲۵

۱۸۳۶

سیاسگ زاری

وظیفه خود میدانم از استاد راهنمایم سرکار خانم دکتر زهرا شادمان

که با وجود مشغله فراوان در تهیه و تنظیم این رساله نهایت کمـــک و

همفکری را با من نموده اند سپاسگزاری نمایم .

فهرست مندرجات

صفحه	عنوان
يك - دو	مقدمه
۳۴-۱	قسمت اول
۴-۲	خدمات مرجع
۲	خدمت ابتدائی
۳	خدمت متوسط
۳	خدمت عالی
۶-۵	بخش مرجع
۱۷-۷	ابزار مرجع
۷	منابع
۱۷-۷	مراجع
۱۴	معرفی گروه های عمده مراجع
۱۳-۱۲	دایره المعارف ها
۱۳	واژه نامه ها
۱۳	زندگ نامه ها
۱۳	فهرست جغرافیایی

۱۴	راهنما ها
۱۴	کتابهای دستی و دستورالعمل
۱۴	سالنامه ها
۱۷-۱۴	کتابنامه ها
۲۰-۱۸	سئوال مرجع
۲۴-۲۱	کتابدار مرجع
۳۱-۲۱	وظایف کتابدار مرجع
۳۳-۳۲	سندرمات کتابدار مرجع
۳۴-۳۳	خصوصیات و وضع ظاهری کتابدار مرجع
۷۳-۳۵	قسمت دوم
۵۶-۳۶	وظایف و نتایج کتابدار مرجع در کتابخانه های دانشگاهی ایران
۶۵-۵۷	خدمات مرجع در کتابخانه های دانشگاهی ایران
۷۲-۶۶	پیشنهاداتی برای بهبود و توسعه خدمات مرجع در کتابخانه های
۷۵-۷۴	دانشگاهی ایران

مقدمه

با پیشرفت علوم و فنون مختلف و تحقیقاتی که در این زمینه ها انجام میشود نیاز جهانیان به برخورداری از خدمات مرجع کتابخانه ها که یکی از شاخه های مهم و قابل مطالعه علم کتابداری است افزوده میشود، و به مرور زمان بر اهمیت و اعتبار کتابداران مرجع که ارائه دهندگان خدمات مرجع هستند افزوده میگردد.

خدمات مرجعی که در کتابخانه های دانشگاهی ارائه میشود، به علت هدفهای تحقیقاتی و آموزشی که دارد حائز نهایت اهمیت است. کتابخانه های دانشگاهی ایران نیز از این حالت مستثنی نیستند و هر چند در دهه اخیر بهبودی در وضعیت خدمات مرجع در کتابخانه های دانشگاهی ایران حاصل گشته، بررسی و تجدید نظر در وضع خدمات مرجع برای نیل به آرمانهای دانشگاه های ایران ضروری بنظر میرسد. این رساله نیز به همین منظور تهیه شده است و تهیه کننده آن سعی نموده است ضمن معرفی کتابدار مرجع و خدماتی که انجام میدهد، نقش و وظایف او را در کتابخانه های دانشگاهی ایران ترمیم نماید.

برای آشنایی با کتابداران مرجع و خدماتی که انجام میدهند ترمیم به آن شریک بدون در نظر گرفتن هیچ خاص از کتابخانه ها به معرفی آنان بپردازیم. خوشبختانه

آن ها قسمت اول این رساله نگاشته شد . برای تهیه قسمت دوم که ویژه کتابخانه های دانشگاهی ایران است متاسفانه منبع موثقی در دست نبود تا از آن بهره گرفته شود و این خود موجب گشت که تهیه کننده نهایت کوشش خود را در تدوین این قسمت بکار برد تا شاید برای آیندگانی که مایل به تحقیق در این زمینه باشند مطلب قابل مطالعه ای وجود داشته باشد . به همین جهت قرار بر این شد که این قسمت از رساله با استفاده از نظرات ارائه دهندگان و استفاده کنندگان از خدمات مرجع کتابخانه های دانشگاهی ایران انجام شود . برای جامه عمل پوشاندن به این هدف تصمیم گرفته شد که حتی الامکان بررسی جامعی از وضع موجود به عمل آید . در انجام این بررسی ناگزیر عوامل موثر زیر بایستی تعیین می شد :

۰۱ موضوع بررسی : موضوع این بررسی " کتابدار مرجع و نقش او در کتابخانه های

دانشگاهی ایران " است .

۰۲ هدف بررسی : مراجعه بدان به کتابخانه های دانشگاهی ایران طی

سالهای تحصیلی ، مشاهده عملی ، قدمتش که کتابداران مرجع ارائه میدهند ، مراجعه

شدن و آگاهی از مشکلات کتابداران مرجع هنگام پاسخگویی به سئوالات مراجعان ،

توسعه را بر آن داشت که پایان نامه خود را به مطالعه در باره کتابدار

مرجع در کتابخانه های دانشگاهی ایران اختصاص دهد . هدف اصلی این بررسی

آنستکه بدانیم وضع خدمات مرجع از جهات کمی و کیفی بطور کلی چگونه است و کار و کوشش آنان از نقطه نظر خدمت به دانشجویان و استادان و استقبال استفاده کنندگان از خدمات ارائه شده تا چه حد موفقیت آمیز بوده است . بهمین مناسبت برای مطالعه خدمات مرجع و نقش کتابداران مرجع در ایران بررسی جامعه آرائیه دهنده و استفاده کننده از این خدمات ضروری بنظر رسید .

۳ . جامعه مورد بررسی : جامعه مورد بررسی را کتابداران مرجع ،

دانشجویان و استادان دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی کشور تشکیل میدهند .

بررسی هر یک از گروه های بالا به منظور خاصی انجام شده است به این

ترتیب که کتابداران مرجع از نظر تحصیلات ، موفقیت شغلی ، رضایت از کار ، آشنائی

بوظایف ، تخصص و نظراتشان در مورد کاری که انجام میدهند مورد بررسی قرار

گرفته اند . دانشجویان از نظر عادات به مطالعه ، آشنائی با کتابخانه ، استفاده

از کتابخانه در سالهای قبل از دانشگاه و دوران دانشگاه مورد بررسی قرار گرفته و

استادان از نظر عادات به مطالعه و تحقیق ، نوع تدریس و دیدشان نسبت به خدمات

مرجع ارائه شده در کتابخانه های دانشگاه محل خدمتشان .

۴ . روش تحقیق : در خرداد ماه ۲۵۳۵ تعداد ۱۲۵ پرسشنامه پست

دانشجویان و استادان پرسشنامه بین کتابداران مرجع دانشگاه های مختلف آموزش عالی

کشور بطریق نمونه ای توزیع گردید . تا اول مرداد ماه ۲۵۳۵ تعداد ۱۰۰ پرسشنامه دانشجویان و ۳۲ پرسشنامه کتابداران مرجع به بررسی کننده باز پس فرستاده شد . هدف از ارسال پرسشنامه ها نتیجه گیری آماری نبوده است ، و اغلب سئوالات جهت آگاهی بررسی کننده از موقعیت و نظر جامعه بررسی شده ، در باره کتابداران مرجع و خدمات مرجع کتابخانه های دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی کشور بوده است ، لیکن پس از وصول پرسشنامه ها احساس شد میتوان از تعدادی از پاسخ های داده شده به پرسشنامه ها استفاده نمود و مطالب این رساله را با ذکر مطالبی مستندتر گرداند . به همین جهت در متن رساله به جداول و ارقامی بر می خورید که تهیه کننده آگاهی از آنها برای مطالعه کنندگان مفید دانسته است . جداول و ارقام در مورد کتابخانه های آموزشی ، عادت به مطالعه دانشجویان ، آشنایی دانشجویان با کتابخانه های عمومی ، آشنایی دانشجویان با برگردان ، وضع تحصیلی کتابداران مرجع کتابخانه های دانشگاهی ، تحصیلات کتابداری کتابداران مرجع و غیره می باشد .

برای آگاهی بیشتر از چگونگی خدمات مرجع در کتابخانه های دانشگاهی پس از چند از کتابداران مرجع ، دانشجویان و استادان دهم تهران که تماس با آنها پس بود گفتاری خصوصی به عمل آمد که نتایج حاصله از این گفتگوها نیز در متن این رساله

رساله مذکور درج گردید .

چهارم

کوشش شده است این بررسی با واقعیت موجود نزدیک باشد و تهیه کننده آن امیدوار است با بی غرضی که در نگارش این بررسی به کار برده است بدون دخالت احساسات شخصی خود یا جامعه مورد بررسی واقعیت موجود را ترسیم کرده باشد .

چون این بررسی بدون نتیجه گیری و ارائه راه حل ، کامل نبود و تنها جنبه خبری داشت ، لذا در قسمت آخر رساله ضمن آینده نگری کوتاه در باره وضع خدمات مرجع در کتابخانه های دانشگاهی ایران و جهان پیشنهاداتی برای بهبود وضع خدمات مرجع در ایران که جدا از بهبود وضع کتابداران مرجع نیست ، ارائه شده است باشد که این کوشش مورد قبول کتابداران مرجع افتد و وضع کتابداران و خدمات مرجع در کتابخانه های دانشگاهی ایران بیش از پیش بهبود یابد .

نمونه پرسشنامه ارسالی برای کتابداران مرجع

خواهشمند است مسئول پاسخگویی به سئوالات مرجع کتابخانه به سئوالات زیر پاسخ گوید .

نام و نام خانوادگی : محل خدمت :

۱- چند سال است که کتابدار هستید ؟

۲- چند سال است که خدمات مرجع کتابخانه را انجام می‌دهید ؟

۳- پایه تحصیلات شما در چه حد است ؟ در چه رشته‌ای ؟

۴- فکر می‌کنید کتابدار مرجع باید حتما کتابداری خوانده باشد ، یا

تجربه کار برای او کافی است ؟

۵- آیا رشته تحصیلی شما با رشته‌ای که در دانشکده محل خدمت شما

تدریس میشود هماهنگی دارد ؟ بله خیر

۶- کار خود را در طول روز بطور مختصر شرح دهید .

۷- چند ساعت از وقت شما در روز به پاسخگویی به مراجعان میگذرد ؟

۸- ساعات کار کتابخانه‌ای که در آن کار میکنید چقدر است ؟ از ساعت ... تا ساعت ...

۹- مراجعان به کتابخانه بیشتر دانشجویان هستند یا استادان ؟

۱۰- آیا مراجعان به کتابخانه دقیقاً میدانند که چه میخواهند؟ بله

خیر

۱۱- میزان امت و مسئول یا مسئولان آن تا چه حد در پاسخگویی بسط

سئوالات مرجع دخالت دارند.

۱۲- اگر دخالت دارند کارشان تا چه حد موفقیت آمیز است؟

۱۳- آیا برای آگاهی از نیاز دانشجویان و استادان در کلاس درس آنها

شرکت میکنید؟ بله خیر

۱۴- درس "آشنایی با کتابخانه" برای دانشجویان در دانشکده محل

خدمت شما هست؟ بله خیر

۱۵- اگر درس "آشنایی با کتابخانه" هست شما چه نقشی در برگزاری این

کلاسها دارید؟

۱۶- آیا ضمن پاسخگویی به سئوالات مرجع، مراجعان را با چگونگی کار بسا

برگه دان و مراجع کتابخانه آشنا میکنید؟ بله خیر

۱۷- هنگام پاسخگویی به سئوالات مرجع تا چه حد از برگه دان استفاده

میکنید؟

۱۸- آیا برای پاسخگویی به سئوالات مرجع از کتابخانههای دیگر کمکی

میکنید؟

۱۹- آیا اتفاق می افتد که چند مراجعه کننده سؤال مشابهی از شما

پاکنند ؟ بله خیر

۲۰- برای جلوگیری از تجسس دوه باره برای سئوالات تکراری لیستی از

پاسخهایی که می دهید نگاه میدارید ؟ بله خیر

۲۱- مشکل شما با مراجعان به کتابخانه چیست ؟

۲۲- در مورد بهبود وضع خدمات مرجع کتابخانه ای که در آن خدمت

میکنید چه نظری دارید ؟

نمونه پرسشنامه ارسالی برای دانشجویان

نام و نام خانوادگی: دانشجوی سال: رشته: دانشکده:

۱- از چه سنی شروع به مطالعه کتابهای غیر درسی کردید؟

۲- آیا در مدرسه ای که تحصیل میکردید کتابخانه بود؟ بله خیر

۳- اگر در مدرسه کتابخانه داشتید از آن استفاده میکردید؟ بله

خیر

۴- آیا تا بحال برای مطالعه به کتابخانه عمومی رفته اید؟ بله

خیر

۵- بد راهنمایی چه کسی به کتابخانه عمومی رفته اید؟

۶- چه نوع کتابهایی را مطالعه میکنید؟

۷- برای مطالعه چه نوع کتابهایی به کتابخانه دانشکده خودتان مراجعه کردید؟

سایر:

۸- از ساعات کار کتابخانه دانشکده تان راضی هستید؟ بله خیر

۹- ترجیح میدیید کتابها را در کتابخانه مطالعه کنید یا آنها را به منزل

بیاورید؟

۱۰- ترجیح می‌دهید کتاب را از کتابخانه امانت بگیرید، از دوستان قرض

کنید، یا آنرا بخرید .

۱۱- از کتابدار مرجع (کتابدار راهنما) دانشکده خود راضی هستید؟

۱۲- آیا برای مطالعه به کتابخانه دانشکده های دیگر می‌روید؟ بله

خیر

۱۳- مشکل شما هنگام مراجعه به کتابخانه چیست .

۱۴- مشکل شما با کتابدار مرجع دانشکده چیست؟

۱۵- آیا کتابدار مرجع دانشکده شما میتواند پاسخگوی سئوالات شما باشد؟

بله خیر

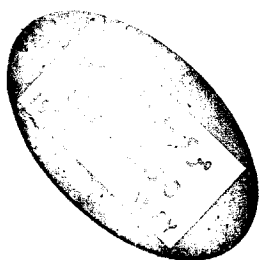
۱۶- اگر روزی به کتابخانه رفتید ولی کسی نبود که شما را راهنمایی بکنند،

میتوانید با استفاده از برگه دان کتاب مورد نشر خود را پیدا کنید؟ بله

خیر

۱۷- اگر می‌توانید، کچه کنس طرز کار با برگه دان را به شما یاد داده است؟

۱۸- پیشنهادتان در مورد بهبود و توسعه خدمات مرجع دانشکده تان چیست؟

قسمت اول

قبل از آغاز سخن در باره نقش کتابداران مرجع کتابخانه های دانشگاهی، لازم است با خدمات مرجع و کتابداران مرجع بطور کلی آشنا شویم. به همین مناسبت قسمت اول این رساله به معرفی خدمات مرجع، ابزار مرجع و کتابدار مرجع بدون در نظر گرفتن نوع خاصی از کتابخانه اختصاص داده شده است.